

Útravaló

A történettudomány hasznát hajlamosak vagyunk – a „*historia est magistra vitae*” szólás értelmében – kizárólag valamilyen történelmi leckeegyűteményként értékelni. Holott emlékeznünk kellene Friedrich Karl von Savigny, a világ első jogtörténeti folyóiratának (*Zeitschrift für geschichtliche Rechtswissenschaft*. 1815.) első száma bevezetőjeként írt szavaira: „a történelem az egyedüli útja annak, hogy saját állapotunkról valódi ismereteket nyerhessünk”. Az utóbbi évtizedek magyar jogfejlődésében azonban nemegyszer megnyilvánult a szinte görcsös törekvés a múlttal való szakításra, s jöllehet mind a jogi szabályozásban, mind a bírói gyakorlatban visszatérően jelen vannak a korábbi jogfejlődés elemei, jogi kultúránk történeti fejlődésének következményei, mégis élt és él az illúzió: a „kötetlen” jogalkotás lehetőségében való hit.

A kötöttség természetesen nem csak vagy nem is elsősorban a múltból fakadó, a korábbi jogi szabályozásból eredő vagy jogi kultúránk továbbéléséből következő kötelék. Ám ennek elismerésével, a jelen valóságának mint a jogi szabályozás legfontosabb kontextusának elfogadásával arról sem feledkezhetünk meg, hogy e kontextus, „közállapotaink”, jelenünk egésze történeti folyamatok terméke, ezek ismerete nélkül tehát nem megérthető.

Közelebbi és távolabbi múltunk és benne jogi múltunk tanulmányozása, a megmutatózó folyamatok megértése tehát nem valamiféle eseti szempont miatt vagy ilyenből kiindulva fontos. Nem a jelen szituáció változó összetevőinek megfelelő hagyományokat kell keresnünk. Nem a „hősi múlt”, a „haladó” hagyományok feltárása érteti meg jelenünket és ad segítséget tudatos cselekvésünkhöz, hanem a folyamatok, az összefüggések – az országon kívülre is futó szálak és külső tényezők által is meghatározott helyzetek – feltárása. S minthogy jogtörténetről van szó: a jogi szabályozás, az állami cselekvés lehetőségeinek és korlátainak, a politikai és jogi eszmék valódi funkcióinak elemzése.

Mindez átgondolt történeti kutatásokat igényel. Azt is mondhatnám, hogy jogtörténetünknek – minden eredményét is számba véve – meg kell újulnia. Tisztes és alapos rész-kutatások hozamát szükséges a fenti szempontokból elemeznie, s felderítenie azokat a „fehér foltokat”, amelyek megszüntetése nélkül a történeti általánosítás is lehetetlen.

Programot adni természetesen nem az én feladatom, de annyit – kívánságként – is megállapíthatok, hogy az ilyen módon megújított jogtörténetírás valóban megadhatja a napjaink jogi és társadalomépítő feladataihoz oly régen várt tudományos segítséget.

KULCSÁR KÁLMÁN

akadémikus

*a Magyar Tudományos Akadémia
főtitkárhelyettese*